

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس

دوره دکتری
تفسیر تطبیقی

گروه علوم انسانی

مصوب پانصد و پنجاهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی

مورخ ۱۳۸۴/۴/۴

بسم الله الرحمن الرحيم

برنامه آموزشی دوره دکتری تفسیر تطبیقی

گروه: علوم انسانی	کمیته تخصصی: الهیات و معارف اسلامی
رشته: تفسیر تطبیقی	گرایش:
دوره: دکتری	کد رشته:

شورای گسترش آموزش عالی در پانصد و پنجاهمین جلسه مورخ ۱۳۸۴/۴/۴ براساس طرح دوره دکتری رشته تفسیر تطبیقی که توسط گروه علوم انسانی تهیه شده و به تأیید رسیده است، برنامه آموزشی این دوره را در سه فصل (مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس) به شرح پیوست تصویب کرده و مقرر می‌دارد:

ماده (۱) برنامه آموزشی دوره دکتری تفسیر تطبیقی از تاریخ تصویب برای کلیه دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور که مشخصات زیر را دارند، لازم‌الاجرا است.
الف: دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی که زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اداره می‌شوند.

ب: مؤسساتی که با اجازه رسمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و براساس قوانین تأسیس می‌شوند و بنابراین تابع مصوبات شورای گسترش آموزش عالی می‌باشند.
ج: مؤسسات آموزش عالی دیگر که مطابق قوانین خاص تشکیل می‌شوند و باید تابع ضوابط دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران باشند.

ماده (۲) این برنامه از تاریخ ۱۳۸۴/۴/۴ برای دانشجویانی که از این تاریخ به بعد وارد دانشگاه می‌شوند لازم‌الاجرا است.

ماده (۳) مشخصات کلی، برنامه درسی و سرفصل دروس دوره دکتری تفسیر تطبیقی در سه فصل مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس برای اجرا به معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ابلاغ می‌شود.

رأی صادره پانصد و پنجاهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی
مورخ ۱۳۸۴/۴/۴
درخصوص برنامه آموزشی دوره دکتری تفسیر تطبیقی

- (۱) برنامه آموزشی دوره دکتری تفسیر تطبیقی که از طرف گروه علوم انسانی پیشنهاد شده بود، با اکثریت آراء به تصویب رسید.
(۲) این برنامه از تاریخ تصویب قابل اجرا است.

رأی صادره پانصد و پنجاهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی مورخ ۱۳۸۴/۴/۴ در مورد برنامه آموزشی دوره دکتری تفسیر تطبیقی صحیح است و به مورد اجرا گذاشته شود.

دکتر جمفر توفیقی

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

رونوشت: به معاونت محترم آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
خواهشمند است به واحدهای مجری ابلاغ فرمائید.

دکتر سعدان زکائی

دبیر شورای گسترش آموزش عالی

فصل اول

مشخصات کلی دوره دکتری رشته تفسیر تطبیقی

مرکز جهانی علوم اسلامی

تعریف:

دوره دکتری تفسیر تطبیقی بالاترین دوره تحصیلی تخصصی در زمینه تفسیر قرآن با نگاه تطبیقی میان مذاهب اسلامی است که طلبه مجموعه‌ای هماهنگ از فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی را انجام می‌دهد و در پایان دوره به اخذ مدرک دکتری نایل می‌شود.

اهداف:

- تربیت محقق و متخصص در رشته مربوط؛
- تربیت استاد برای مقاطع تحصیلی عالی جهت مراکز حوزوی دانشگاهی؛
- گسترش مرزهای دانش در رشته مربوط؛
- تربیت مبلغان صاحب‌نظر در حوزه معارف قرآنی؛
- زمینه‌سازی برای تربیت مجتهد در زمینه تفسیر تطبیقی.

سیاست‌های آموزشی:

- توجه به تعالی اخلاقی و معنوی طلاب
- اهتمام به تقویت روحیه تحقیق در دانش پژوه با اختصاص حداقل ۳۰٪ زمان واحدها (علاوه بر پایان‌نامه) به کار پژوهشی
- اهتمام به پرورش محققان روز آمد که به تازه‌های جهان دانش در این رشته دست یابند
- زمینه‌سازی جهت آگاهی طلاب از جدیدترین مبانی و پیشرفته‌ترین روش‌ها و ابزارهای تحقیق
- توجه به رشد توانایی‌های طلاب در زمینه تدریس، تبلیغ، ترجمه و نویسندگی
- تقویت قدرت نقد و مناظره و ارزیابی گرایش‌های گوناگون و پاسخگویی به پرسش‌ها و شبهات جدید در زمینه

تفسیر

- اهتمام به نوآوری و تولید فکر و اندیشه در رشته تفسیر
- توجه به دیدگاه تقریبی بین مذاهب اسلامی با تأکید بر مبانی و معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) در رشته فوق

پذیرش:

- طلاب این دوره از بین فارغ التحصیلان دوره کارشناسی ارشد رشته مربوط بر اساس ضوابط عمومی و اختصاصی پذیرش انتخاب می شوند.
- در صورتی که طلاب از رشته های دیگر بخواهند در این دوره شرکت نمایند، باید طبق مقررات پیش نیازهای لازم را طی نمایند.

طول دوره و شکل آن:

دوره دکترای تفسیر تطبیقی ۶۰ واحد درسی خواهد بود
طول دوره دکتری با احتساب زمان رساله حداکثر ۵ سال تحصیلی خواهد بود
طلبه در این دوره رساله ای به ارزش ۲۰ واحد می گذراند
هر واحد درسی نظری ۱۶ ساعت و هر واحد عملی ۳۲ ساعت است
واحد غیر پایانه نامه در هر ترم بین ۶-۱۰ واحد ارایه می شود

محورهای دروس:

ردیف	محورهای دروس	تعداد واحد
۱	دروس موزوی	۱۶ واحد
۲	دروس تفصیلی	۲۴ واحد
۳	رساله علمی	۲۰ واحد
	جمع کل	۶۰

فصل دوم
جداول دروس

الف) درس حوزوی

ردیف	نام درس	تعداد			پیش نیاز	تسلسل و ضوابط
		واحد	جمع	نظری		
۱	فقه (۱)	۵	۸۰	۸۰	با تأکید بر پژوهش	
۲	فقه (۲)	۵	۸۰	۸۰	با تأکید بر پژوهش	
۳	اصول (۱)	۳	۴۸	۴۸	با تأکید بر پژوهش	
۴	اصول (۲)	۳	۴۸	۴۸	با تأکید بر پژوهش	
جمع کل		۱۶	۲۵۶	۲۵۶		

تذکر: ۱۶ واحد درس حوزوی همان درس فقه و اصول مورد نظر مرکز می باشد.

ب) درس تخصصی [دکتری تفسیر تطبیقی]

ردیف	نام درس	تعداد			پیش نیاز	تسلسل و ضوابط
		واحد	جمع	نظری		
۱	مبانی تفسیر فریقین	۲	۴۸	۱۶	با تأکید بر مقایسه و نقد مبانی تفسیر شیعه و اهل سنت و تأثیر آن‌ها بر یکدیگر	
۲	هرمونتیک و زبان قرآن	۳	۶۴	۳۲	مبانی تفسیری فریقین	با تأکید بر نقد و بررسی
۳	بررسی آراء متفکران معاصر در تفسیر قرآن	۲	۳۲	۳۲	هرمونتیک و زبان قرآن	نقد و بررسی دیدگاه‌ها و شبهات جدید پیرامون قرآن و نیز بررسی اندیشه‌های رایج در منطقه دانش پژوه
۴	تفسیر ترتیبی تطبیقی	۲	۴۸	۱۶	۳۲	آیات منتخب با تأکید بر روش‌شناسی تفسیر شیعه و اهل سنت
۵	تفسیر تطبیقی در آیات اعتقادی (۱)	۲	۳۲	۳۲	۳۲	بررسی مقارنه‌ای دیدگاه شیعه و فرق کلامی اهل سنت و توحید و صفات خدا و عدل و نبوت
۶	تفسیر تطبیقی در آیات اعتقادی (۲)	۲	۳۲	۳۲	۳۲	بررسی مقارنه‌ای مباحث آیات امامت اعتقادی (۱)
۷	تفسیر آیات الاحکام تطبیقی (۱)	۲	۳۲	۳۲	۳۲	مبانی تفسیری فریقین
۸	تفسیر آیات الاحکام تطبیقی (۲)	۲	۳۲	۳۲	۳۲	تفسیر آیات الاحکام تطبیقی (۱)
۹	تفسیر موضوعی	۲	۳۲	۳۲	۳۲	تحلیل شیوه‌های تبلیغ در قرآن
۱۰	تفسیر روایی تطبیقی	۲	۳۲	۳۲	۳۲	مبانی تفسیری فریقین
۱۱	اصول الفقه و قواع فقہیہ در قرآن	۲	۳۲	۳۲	۳۲	
۱۲	ادیان در قرآن	۱	۱۶	۱۶	۱۶	
۱۳	پایان نامه	۲۰	۶۴۰	۶۴۰	۶۴۰	
جمع کل		۴۴	۱۰۷۲	۳۳۶	۷۳۶	

فصل سوم
سرفصل دروس

مبانی تفسیری فریقین

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: ۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: بررسی مبانی و منابع تفسیری شیعه و اهل سنت و شناخت ضوابط تفسیر تطبیقی.

سرفصل دروس:

- مبانی

- مبانی مشترک
- امکان و جواز تفسیر
- ضرورت تفسیر و نیاز به آن
- بطون
- تاویل
- حجیت سنت پیامبر ﷺ
- مبانی مختص شیعه
- حجیت سنت اهل بیت ﷺ
- مبانی مختص اهل سنت
- حجیت سنت صحابه و تابعین

- منابع

- منابع مشترک
- قرآن
- سنت قطعی نبوی
- عقل بدیهی
- علم قطعی
- منابع ویژه تفسیری شیعیان
- اهل بیت ﷺ
- نقش اهل بیت ﷺ در تفسیر
- عقل قطعی نظری
- منابع ویژه تفسیری اهل سنت
- رأی صحابی

- روایت تابعی
- عقل و ظنی (قیاس و توابع آنان)
- ضوابط عام و خاص تفسیر تطبیقی:
- بررسی مقارنه‌ای موضوع در منابع تفسیری شیعه و اهل سنت
- بی طرفی و پرهیز از تعصبات
- حقیقت جویی
- استفاده از منابع معتبر فریقین
- عدم اعتماد به نقل‌های مخالفان
- نسبت ندادن نظرات شاذ به عموم مذهب
- تبیین دقیق موضوع و تفکیک محل اختلاف از مشترکات
- پرهیز از نسبت لوازم نظریات به صاحبان آراء
- تأیید نقاط قوت و انصاف در پذیرش حق
- رعایت ادب و پرهیز از تندی و تحریک عواطف مذهبی
- پرهیز از تعمیم قداست ضروریات مذهب به مشهورات
- آزمون میزان صحت داوری‌ها در گفتگوهای حضوری با عالمان مذاهب

منابع پیشنهادی:

- اصلی:
- التفسیر و المفسرون فی ثوبه القشیب؛ آیت... معرفت
- تفسیر تطبیقی؛ نجارزادگان
- اصول التفسیر و قواعد؛ خالد عبدالرحمن العک
- نقش اهل بیت (علیهم‌السلام) در احیای دین؛ علامه عسگری
- رساله الاسلام؛ دارالتقریب مصر
- فرعی:
- الشیعه و القرآن؛ الهی ظهیر
- اصول عقاید شیعه؛ غفاری
- مقدمه کتاب التفسیر الاثری الجامع؛ آیت... معرفت

راه کارهای اجرایی:

- به موارد اختلاف اقوال علمای شیعه و اهل سنت در مبانی و منابع توجه ویژه شود.
- بخشی از منابع و مبانی فریقین به دانش پژوهان واگذار شود تا به صورت کنفرانس و تحقیق ارایه گردد.

هرمنوتیک و زبان قرآن

تعداد واحد: ۳

نوع واحد: ۲ واحد نظری و ۱ واحد عملی

پیش‌نیاز: مبانی تفسیری فریقین

هدف: بررسی مهم‌ترین نظریه‌ها و مکاتب هرمنوتیک و زبان قرآن و بررسی امکان تطبیقی آن‌ها با حوزه مطالعات قرآنی.

سرفصل دروس:

- هرمنوتیک

- اشاره‌ای به مفهوم‌شناسی هرمنوتیک و مهم‌ترین آثار در این زمینه
- پیشینه و زمینه‌های فرهنگی و فلسفی رویکرد هرمنوتیک در غرب
- بررسی تحولات معرفت‌شناختی فلسفی به ویژه بعد از کانت
- معرفی روابط بین رشته‌ای در رویکرد هرمنوتیک:
- شناخت‌شناسی، پدیدارشناسی، زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی
- معرفی مکاتب و نظریات هرمنوتیک:

- هرمنوتیک رمانتیک (شداپر ماخر) متولوژیک (دیلتای) ادبی (یاکوبسن، بارت، اورمبراتواکو) فلسفی (هایدگر و گادامر) نظریه‌های معاصر در دو بخش: استمرار رویکرد سنتی (بتی و هرش) و نظریه‌های پست‌مدرن (ریکوی و فوکو)

- بررسی امکان تطبیق نظریه‌های هرمنوتیک در حوزه تفسیر قرآن با تکیه بر معرفی و نقد نمونه‌های این مطالعات

- شناسایی ظرفیت‌ها (مبانی و قواعد تفسیر و تاویل) و نیازهای مطالعات قرآنی برای رسیدن به نظریه هرمنوتیکی مطلوب

- منطق فهم قرآن

- نظریات عالمان اسلامی در مورد منطق فهم قرآن
- منطق فهم قرآن از نگاه قرآن (ارجاع متشابهات به محکومات و ...)
- منطق فهم قرآن از نگاه اهل بیت (علیهم‌السلام)

- زبان قرآن:

- مفهوم‌شناسی زبان و زمینه‌های پیدایش و پیشینه و مهمترین آثار در این زمینه

- بررسی معناداری زبان دین با بررسی نظریه‌های ابطال‌پذیری فلو، بازی‌های زبانی و بتگنشتاتین،

تحقق‌پذیری اخروی جان هیگ و ...

- معرفی نظریه‌های زبان دین: شناختاری و غیر شناختاری، نمادین، اسطوره‌ای و ...
- شناسایی و معرفی و بررسی نظریات مربوط به زبان قرآن در اندیشه اسلام (نظم قرآن، زبان عرفی، زبان رمزی عرفا، زبان هدایت و ...)

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- تحلیل زبان قرآن و متولوژی فهم آن؛ سعیدی روشن
- درآمدی بر هرمنوتیک؛ احمد واعظی
- منطق و مبحث علم هرمنوتیک، ریخته‌گران

- فرعی:

- علم هرمنوتیک؛ ریچارد داپالمر، ترجمه حنایی کاشانی
- هرمنوتیک مدرن؛ نیچه و دیگران، ترجمه احمدی و دیگران
- ساختار تأویل متن؛ بابک احمدی
- زبان دین؛ امیر عباس زمانی
- مبانی و روش‌های تفسیر قرآن؛ عمید زنجانی (چاپ جدید)
- منطق تفسیر قرآن (درسنامه روش‌ها و گرایش‌های تفسیر قرآن)؛ رضایی
- مقاله هرمنوتیک در دایرةالمعارف دین و روتلج
- مقاله هرمنوتیک کتاب مقدس؛ روتلج
- هرمنوتیک کتاب و سنت؛ مجتهد شبستری
- زبان قرآن؛ فراستخواه
- بررسی نظریه عرفی بودن زبان قرآن؛ پاک‌دامن
- اشکالیات القرآن و الایات التأویل؛ نصر حامد ابوزید

بررسی آراء متفکران معاصر در تفسیر قرآن

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: هرمنوتیک و زبان قرآن

هدف: تحلیل دیدگاه‌های جدید نظریه پردازان مسلمان و مستشرقان در مورد قرآن و بررسی شبهات آنان.

سرفصل دروس:

- کلیات

- مفهوم‌شناسی و معرفی مهم‌ترین آثار در این زمینه
- اشاره‌ای به دوره‌های استشرق و شناخت مستشرقان جدید
- اشاره‌ای به دوره‌های روشنفکری در جهان اسلام از سید جمال‌الدین اسدآبادی تا کنون به ویژه در جهان غرب
- معرفی مراکز شرق‌شناسی معاصر (لیدن و ...)
- معرفی پایگاه‌های اینترنتی ضد قرآن و بررسی برخی شبهات آنها
- بررسی آراء متفکران مسلمان در عصر جدید:
  - بررسی و نقد آراء نصر حامد ابوزید
  - تاویل، فرهنگ زمانه و قرآن، معناشناسی و مجاز
  - بررسی و نقد آراء محمد آرکون
  - رویکرد ادبی در تفسیر قرآن
  - بررسی نظریه‌های آیت‌... معرفت
  - نظریه منطق قرآن و نسخ تمهیدی
- و ...
- بررسی آراء مستشرقان عصر جدید در مورد قرآن
  - آراء مستشرقان در دایرة‌المعارف اسلام
  - آراء مستشرقان در دایرة‌المعارف قرآن لیدن
  - آراء مستشرقان در دایرة‌المعارف دین
- و ...
- آندوپین، مک اولیف و ...

منابع پیشنهادی:

- دایرةالمعارف اسلام
- دایرةالمعارف دین
- دایرةالمعارف قرآن لیدن؛ مک اولیف
- التفسر الاثری الجامع؛ آیت... معرفت
- خاورشناسان؛ عبدالرحمن بدوی
- مفهوم النص؛ نصر حامد ابوزید
- آراء المستشرقین حول القرآن الکریم؛ عمر رضوان
- اشکالیات القراءة و آلیات التأویل؛ نصر حامد ابوزید
- محمد آرکون و آراء او
- دفاع عن القرآن؛ عبدالرحمن بدوی

تفسیر تریبیبی تطبیقی

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: ۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: بررسی و تحلیل آیات مربوط به معاد از منظر تفاسیر شیعه و اهل سنت.

سرفصل دروس:

- بررسی مقارنه‌ای تفسیر سوره قیامت در تفاسیر فریقین
- تذکر: به بررسی آیات «الی ربها الناظره» و آیات مربوط به معاد جسمانی توجه ویژه شود
- بررسی مقارنه‌ای تفسیر سوره مدثر در تفاسیر فریقین
- تذکر: به بررسی آیات شفاعت توجه ویژه شود

منابع پیشنهادی:

- اصلی:
  - تفسیر المنیر؛ علامه طباطبایی (ره)
  - تفسیر کبیر (مفاتیح الغیب)؛ فخر رازی
- فرعی:
  - تفسیر املنیر؛ وهبة زحیلی، سید قطب
  - تفسیر صابونی
  - تفسیر فی ظلال قرآن
  - تفسیر کشف الاسرار؛ مبینی
  - مجمع البیان؛ طبرسی
  - پیام قرآن (ج ۵ و ۶)؛ آیت... مکارم شیرازی
  - تفسر موضوعی قرآن مجید؛ آیت... جوادی آملی
  - منشور جاوید؛ آیت... سبحانی
  - تفسر نورالثقلین؛ عروسی حویزی
  - الدر المنثور؛ سیوطی

راه کارهای اجرایی:

- تفسیر سوره قیامت توسط استاد محترم انجام گیرد و بررسی تفاسیر سوره مدثر به عهده دانش پژوهان واگذار شود تا به صورت کنفرانس و تحقیق ارایه شود.
- سوره‌های فوق پیشنهادی است و استاد محترم می‌تواند با هماهنگی و بر اساس نیاز و ضرورت معاد را در سوره‌های دیگر قرآن مورد بررسی قرار دهند.

تفسیر تطبیقی در آیات اعتقادی (۱)

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: بررسی و تحلیل آیات مربوط به صفات خدا، نبوت از منظر تفاسیر شیعه و اهل سنت و پاسخ به شبهات در این زمینه.

سرفصل دروس:

- خداشناسی

- مشترکات (مثل توحید ذاتی و ...)

- موارد اختلافی:

- صفات خبریه (رویت، ید، وجه و ...)

- عدل الهی (رابطه آن با حسن و قبح ذاتی و درک عقلانی، ملازمه حکم عقل و شرع)

- توحید افعالی (رابطه آن با جبر و اختیار و ...)

- پیامبرشناسی

- مشترکات (نبوت عامه، نبوت خاصه، خاتمیت و ...)

- مواد اختلافی:

- عصمت:

- تلقی وحی (افسانه عرانیق و ورقه بن نوفل)، ابلاغ وحی، ارتکاب گناه قبل و بعد از بعثت، خطا و

نسیان، سهو النبی ﷺ

- علم الغیب

- سحر النبی ﷺ

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- منشور جاوید؛ آیت... سبحانی

- پیام قرآن؛ آیت... مکارم شیرازی

- عدل الهی؛ شهید مطهری

- تفاسیر مهم شیعه و اهل سنت همچون المیزان، تفسیر کبیر، المنار و ...

- فرعی:

- تنزیه الانبیاء؛ سید مرتضی

- شرح مواقف؛ ایجی

- مدخل علم کلام؛ ربانی گلپایگانی

- عصمت انبیاء؛ آیت... معرفت

- العصمة فی القرآن؛ سید کمال حیدری

راه کارهای اجرایی:

- بررسی دیدگاه‌های مذاهب مختلف اسلامی و اشاره به دیدگاه‌های ادیان الهی و غیر الهی در مباحث توحید و

نبوت (در حد امکان) مفید خواهد بود. ولی رویکرد تفسیر قرآن مبحث حفظ شود.

- در مباحث مشترکات، اشاره کافی است.

- در مباحث اختلافی، به شبهات جدید به ویژه شبهات وهابیت توجه شود.

تفسیر تطبیقی در آیات اعتقادی (۲)

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: تفسیر تطبیقی در آیات اعتقادی (۱)

هدف: بررسی و تحلیل آیات مربوط به امامت از منظر تفاسیر شیعه و اهل سنت و پاسخ به شبهات در این زمینه.

سرفصل دروس:

- کلیات امامت

- جایگاه امامت (اذا ابتلی ابراهیم...)

- مرجعیت علمی ائمه علیهم‌السلام (فاستلوا اهل الذکر و...)

- زمامداری سیاسی ائمه علیهم‌السلام (اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اول الامر منکم...)

- امامت خاصه

- امامت حضرت علی علیه‌السلام (الیوم اکملت لکم دینکم و...)

- امامت دوازده امام علیهم‌السلام (آیات شجره طیبه، اهتداء بالنجم و...)

- مهدویت (آیه وراثت صالحان، آیه اظهار قصص /۵ و...)

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- تفاسیر مهم فریقین، مانند المیزان، تفسیر کبیر و ...

- پیام قرآن (ج ۹)؛ آیت... مکارم شیرازی

- فرعی:

- المراجعات؛ شرف الدین

- نقش ائمه علیهم‌السلام در احیاء دین؛ علامه عسگری

- الغدیر؛ علامه امینی

- موسوعة الامام المهدي علیه‌السلام؛ کورانی

تفسیر آیات الاحکام تطبیقی (۱)

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: مبانی تفسیری فریقین

هدف: شناخت و ارزیابی تطبیقی شیوه و مبانی استنباط و تفسیر آیات فقهی قضا و طهارت از نگاه فریقین.

سرفصل دروس:

- کلیات

- مفهوم‌شناسی و منبع‌شناسی و گسترده آیات الاحکام و تاریخچه آن
- تشریحی بودن احکام قرآن
- اقسام حکم
- شناخت گرایش‌های فقهی مذاهب اسلامی
- نقش مبانی فقهی و گرایش‌های مذاهب اسلامی در تفسیر آیات الاحکام
- بررسی نقش مقاصد الشریعة در عبادات و معاملات و تأثیر آن در تفسیر آیات الاحکام و راه‌های کشف مقاصد الشریعة
- نقد دیدگاه‌های مستشرقان در روش تفسیر آیات الاحکام
- بررسی قضایا و حکومیات در آیات الاحکام
- ولایت و حکومت
- جهاد
- امر به معروف و نهی از منکر
- ارث
- قضا
- حدود
- قصاص
- دیات
- شهادت
- ارتداد

- تولى كفار

- تقیه

- بررسی عبادات در آیات الاحکام:

- طهارت، صلوة، صوم، زکات، خمس، حج تمتع و عمره

- تذکر: مبحث عبادات برای تحقیق و کنفرانس به دانش پژوهان و اگذار شود.

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- کنزالعرفان؛ فاضل مقداد

- زیة البيان؛ مقدس اردبیلی

- فقه القرآن؛ راوندی

- الجامع لاحکام القرآن؛ قرطبی

- احکام القرآن؛ ابن عربی

- احکام القرآن؛ سائیس

- احکام القرآن؛ حصاص و صابونی

- فرعی:

- آیات الاحکام؛ زین العابدین قربانی

- فلسفه فقه؛ علیدوست

- فقه القرآن؛ محمد یزدی

- موافقات الشاطبية

- الفقه على المذاهب الاربعة؛ جزیری

- الفقه على المذاهب الخمسة؛ مغنیه

- الخلاف؛ شیخ طوسی

- الناصريات؛ سید مرتضی

- تاریخ التشریح الاسلامی؛ محمد خضری بک

- تاریخ فقه و فقها؛ ابوالقاسم گرجی

- مذاهب التفسیر الاسلامی؛ گلذیهر

تفسیر آیات الاحکام تطبیقی (۲)

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: تفسیر آیات الاحکام تطبیقی (۱)

هدف: شناخت و ارزیابی تطبیقی شیوه و مبانی استنباط و تفسیر آیات فقهی عقود و ایقاعات از نگاه فریقین.

سرفصل دروس:

- کلیات

- اشاره‌ای به مبانی حقوق

- امضاء شارع و نقش آن در معاملات

- حقوق عرفی

- تفاوت عقود و ایقاعات

- آشنایی با معاملات جدید و چگونگی تطبیقی آنها با قرآن و روایات

- بررسی عقود در آیات الاحکام

- مکاسب، بیع، نکاح، وصایا، حجر (بلوغ)، مضاربه، اجاره، شرکت، رهن، قرض، ربا، عاریه، رضاع، تعدد زوجات

- بررسی ایقاعات در آیات الاحکام

- طلاق، اقرار، لعان، نذر و قسم، صید و ذباجه، قرعه، عقود مستحدثه

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- کنزالعرفان؛ فاضل مقداد

- زیادة البيان؛ مقدس اردبیلی

- فقه القرآن؛ راوندی

- الجامع لاحکام القرآن؛ قرطبی

- احکام القرآن؛ ابن عربی

- احکام القرآن؛ سائیس

- احکام القرآن؛ حصاص و صابونی

- فرعی:

- آیات الاحکام؛ زین العابدین قربانی
- فلسفه فقه؛ علیدوست
- فقه القرآن؛ محمد یزدی
- موافقات الشاطبیه
- الفقه علی المذاهب الاربعه؛ جزیری
- الفقه علی المذاهب الخمسه؛ مغنیه
- الخلاف؛ شیخ طوسی
- الناصریات؛ سید مرتضی
- تاریخ التشريع الاسلامی؛ محمد خضری بک
- تاریخ فقه و فقها؛ ابوالقاسم گرجی
- حقوق مدنی، کاتوزیان، سید حسن امامی
- درآمدی بر حقوق اسلامی؛ مصباح یزدی

تفسیر موضوعی

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: تحلیل شیوه‌های تبلیغ دین در قرآن کریم.

سرفصل دروس:

- کلیات

- مفهوم‌شناسی تبلیغ و معرفی مهم‌ترین آثار در این زمینه
- ضرورت تبلیغ برای گسترش دین
- نقش روش‌ها در موفقیت تبلیغ
- مخاطب‌شناسی در تبلیغ
- تنوع رفتاری تبلیغی پیامبران
- روش‌های تبلیغی در قرآن
- تبیین عقلی (لو كان فيهما آلهة ...)
- تبیین علمی (فيها اثم كبير و منافع للناس و ...)
- به‌کارگیری محبت و عاطفه (يا ايها الانسان ما غرك بربك الكريم - قل يا عبادي الم يان للذين ...)
- تبشیر و انذار نسبت به بهشت و دوزخ و پاداش و مجازات دنیوی و اخروی
- الگوسازی (لقد كان لكم في رسول الله ...)
- عبرت‌آموزی با گزارش و وقایع تاریخی و داستان‌های پیامبران
- بیان حقایق از زبان حیوانات (تمل، هدهد و ...)
- استفاده از ضرب‌المثل‌ها و مثال‌ها ... (تلك الامثال نضربوها ...)
- طرح سؤال و پاسخ‌طلبی از مخاطبان (لئن سئلتهم من خلق - من یرزقکم ...)
- ذکر سوابق احکام برای تسهیل آن‌ها (کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم ...)
- دلیل‌طلبی (هاتوا برهانکم ...)
- بیان تدریجی احکام (مثل مراحل ممنوعیت شراب)
- بیان مطالب به زبان قوم (ما ارسلنا من رسول الا للبیان قومه)
- روشنگری در پیام‌رسانی (بلاغ المبین)
- و ...

منابع پیشنهادی:

- تفاسیر شیعه و اهل سنت (مانند فی ظلال القرآن، نمونه، نور، میزان و ...)
- تبلیغ در قرآن، استاد قرائتی
- اسلوب تبلیغ

تفسیر روایی تطبیقی

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: مبانی تفسیر فریقین

هدف: تحلیل و بررسی احادیث تفسیری شیعه و اهل سنت و آسیب‌شناسی آن‌ها.

سرفصل دروس:

- کلیات

- اشاره‌ای به دوره‌های تاریخی تفسیر روایی با تکیه بر مقایسه تطبیقی جریان شیعی و سنی
- مدارس تفسیری روایی صحابه
- مکاتب تفسیر روایی (حجاز، عراق، شام و ...)
- مدرسه تفسیری اهل بیت (علیهم‌السلام)
- ویژگی‌های تفسیر مأثور
- نقش گرایش‌های فرق و مذاهب در روایات تفسیری
- آفات تفسیر روایی (جعل، تحریر، اسرائیلیات، غلو، تقیه، قضاص)
- معیارهای نقد روایات تفسیری (سندی و نقد محتوایی مثل مخالفت با قرآن، سنت قطعی، عقل، علم قطعی و ...)
- ارزیابی روش‌های نوین نقد روایات مانند روش‌های نقد ادبی، زبان‌شناسی، روایت‌شناسی
- ضعف اسناد روایات تفسیری و راه‌کارهای جبران ضعف سند (مطابقت با ظاهر قرآن، قرائن و ...)
- نقد و بررسی تفاسیر روایی مهم شیعه و اهل سنت
- تفسیر قمی، تفسیر منسوب به امام عسکری (علیه‌السلام)، تفسیر برهان، نورالثقلین، الدرّ المشور، جامع البیان؛ طبری، التفسیر الاثری الجامع؛ آیت‌... معرفت
- بررسی و نقد روایات تفسیری آیات ذیل:
  - سوره انسان آیات ۵-۱۹
  - سوره بینه آیات ۷-۸
  - سوره بقره آیات ۲۰۷
  - سوره انفال آیات ۴۱
  - سوره تحریم

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- التفسیر و المفسرون فی ثوبه القشيب؛ آیت... معرفت
- التفسیر و المفسرون؛ ذهبی

- فرعی:

- مذاهب التفسیر الاسلامی؛ گلدزیهر
- تفاسیر مهم روایی فریقین و مقدمه آنها
- الاسرائیلیات فی التفسیر؛ ذهبی
- پژوهشی در اسرائیلیات؛ دیاری
- المنهج الاثری فی تفسیر القرآن؛ ابوطبره
- التفسیر بالمأثور و تطوره عند الشیعه؛ احسان امین
- جعل حدیث؛ رفیعی

اصول فقه و قواعد فقهیه در قرآن

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: شناخت و بررسی مبانی اصول و قواعد فقهی در قرآن از منظر فریقین.

سرفصل دروس:

- کلیات

- تعریف قواعد فقهیه، منبع‌شناسی و تاریخچه آن

- تعریف اصول فقه، منبع‌شناسی و تاریخچه آن

- تفاوت قواعد، اصول الفقه و فقه

- شیوه‌شناسی استنباط اصول و قواعد فقهی از قرآن

- بررسی گسترش آیات اصول و قواعد فقهی و اهتمام فقه‌های فریقین به آن‌ها

- بررسی آیات الاصول

- اجتهاد و تقلید: بقره/۱۵۸ (ان الذین یکنتمون...)، توبه/۱۲۲ (فلولا نفر...)، نحل/۴۳ و انبیاء/۷ (فاسألوا...)

زخرف/۲۳ (فی قریه من نذیر...)، حجرات/۶ (ان جائکم فاسق...)

- احتیاط: اعراف/۳۳ (ما ظهر منها و ما بطن...)، اسراء/۳۶ (لا تقف...)، نور/۱۵ (و تقولون بافواهمکم...)

تغابن/۱۶ (فاتقواالله ما استطعتم...)

- استصحاب: مائده/۱ (او فوا بالعقود...)

- استعمال لفظ در بیش از یک معنی: نساء/۴۴ (لاتقربوا الصلاة...)

- اصالة البرائه: اسراء/۵ (و ما کنا...)

- تخصیص عام به مفهوم: یونس/۳۶ (ان الظن لایغنی...)، حجرات/۶ (ان جائکم فاسق...)

- تعقیب الاستثناء لجمل متعدده: نور/۴ (والذین برمون المحصنات...)

- تعقیب العام بضمیر...: بقره/۲۲۸ (والمطلقات یتربصن...)

- حجیت اجماع: نساء/۱۱۴ (من یشاقق...)

- حجیت امارات: بقره/۱۵۹ (ان الذین یکنتمون...)، بقره/۲۸۳ (لاتکتبوا...)، اسراء/۳۶ (لا تقف...)، احزاب/۵

(لیس علیکم...)، ذاریات/۵۵ (و ذکر فان الذکری...)

- حجیت خبر واحد: بقره/۱۹۵ (ان الذین...)، توبه/۶۱ (اذن خیر...)، و/۱۲۳ (ماکان...)، حجرات/۶ (ان جائکم

...)، نحل/۴۳ (فاسألوا...)، انبیاء/۷ (فاسألوا...)

- حجیت سنت: حشر/۷ (ما آتاکم...)

- حجیت شهره: حجرات/۶ (ان جائنکم فاسق ...)
- حجیت ظواهر: (خطابات قرآن (بأیها الذین آمنوا ...)
- حجیت فعل معصوم: احزاب/۲۱ (لقد کان ...)
- حجیت قیاس: حشر/۵۹ (فاعتبروا ...)، یس/۳۶ (من یحیی العظام ...)
- حقیقت شرعیة: مائده/۶ (فاغسلوا ...)
- دلالت امر بر وجوب: نور/۶۳ (فلیحذر الذین ...)
- شرط زندن بودن مفتی: توبه/۲۲ (فلولا نفر ...)، نحل/۴۳ و انبیاء/۷ (فاسألوا ...)، حجرات/۶ (ان جائنکم فاسق ...)
- عدم حجیت ظن در اصول اعتقادی: توبه/۱۲۲ (فلولا نفر ...)، عنکبوت/۶۹ (والذین جاهدوا فینا ...)، ذاریات/۵۶ (و ما خلقت الجن ...)
- عدم حجیت ظنون: یونس/۳۶ (ان الظن ...)، ۶۶ (ان یتبعون الا ...) و ۹۵ (و لا تکنون ...)، انعام/۱۴۸ (ان یتبعون الا ...)
- ۱۱۶ (ان یتبعون الا ...)، نجم/۲۸ (لا تقف ...)، اسراء/۳۶ (ان الظن ...)
- فوریت امر: بقره/۱۴۸ و مائده/۴۸ (فاستقیبوا الخیرات ...)، آل عمران/۱۳۳ (و سارعوا ...)
- قیاس اولویت: اسراء/۲۳ (و لا تقل لهما اف ...)، (فمن یعمل مثقال ذره خیراً یره ...)
- مشتق: بقره/۱۲۴ (لا ینال عهدی ...)
- معانی امر: بقره/۲۳ (فأتوا بسوره ...) و ۴۳ (اقیموا الصلاة ...)، فصلت/۴۰ (اعملوا ما شئتم ...)
- مفهوم حصر: بقره/۲۴۹ (فشریوا الا ...)
- مفهوم شرط: بقره/۲۸۲ (و استشهدوا ...)، نور/۳۳ (و لا نکوهوا فتیاتکم ...)
- مفهوم غایت: مائده/۶ (الی المرافق ... الی الکعبین ...)
- مفهوم لقب: مائده/۳۸ (السارق و ...)
- مفهوم موافق: اسراء/۲۳ (و لا تقبل لهما اف ...)، (فمن یعمل مثقال ذره خیراً یره ...)
- مفهوم وصف: نساء/۲۳ (و ربائبکم ...)
- موارد اجمال: مائده/۳۸ (السارق و ...)، نساء/۳۲ (حرمت علیکم ...) و مائده/۱ (احلت لکم ...)
- نسخ کتاب: بقره/۱۰۶ (مانسخ ...)، نحل/۱۰۱ (و اذا بدلنا آیه ...)
- هیات امر: هود/۶۶ و ۸۲ (فلما جاء امرنا ...) و ۹۷ (ما امر فرعون برشید ...)
- وجوب تبعی و اصلی: مائده/۶ (فاغسلوا ... و ان کنتم جنبا)
- بررسی آیات القواعد
- قاعده اتلاف {ضمان آور}: بقره/۱۹۴ (فمن اعتدی ...)، شوری/۴۰ (جزاء سیئه ...)
- قاعده احسان {عدم ضمان}: توبه/۹۱ (ما علی المحسنین ...)، الرحمن/۶۰ (هل جزاء الاحسان ...)
- قاعده ارشاد {وجود اعلام الجاهل علی العالم}: توبه/۱۳۲ (فلولا نفر ...)
- قاعده حبّ {سقوط الواجبات و المحرمات عن الکافر قبل اسلامه}: نساء/۳۲ (ما قد سلف ...)، مائده/۹۵ (عفی الله عما سلف ...)
- انفال/۳۸ (ما قد سلف ...)
- قاعده الزام {الزام المخالف بما التزم نفسه}: یوسف/۷۶ (لیاخذ اخاه ...)
- قاعده اقرار {اعتراف المقر بما فی ذمته}: بقره/۸۴ (ثم اقررتم ...)، آل عمران/۸۱ (قالو اقرنا ...)، اعراف/۳۶

(شهدوا علی... و ۱۷۲) (اشهدهم علی...، توبه/۱۰۲) (اعترفوا...)
- قاعده الاقرب يمنع الابعد {الاقرب نسبا الى الارث يمنع الابعد في النسب من الارث} نساء/۱۳۳ (الاقربوا...، انفال/۷۵) (بعضهم الاولى...)
- قاعده تقيه {اظهار الموافقه مع الغير المعاند قولاً او عملاً لاجل احتراز من الضرر}: بقره/۱۹۵ (لا تلقوا...، آل عمران/۲۸) (الا ان تتقوا تقاه...، نحل/۳۶) (الا من اكره...)
- قاعده تقديم الدين على الارث: نساء/۱۱ و ۱۲ (من بعد وصيه...)
- قاعده ذكاه الجنين ذكاه امه {تذكيه الجنين بذكاه امه}: مائده/۱ (احلت لكم بهيمه الانعام...)
- قاعده رجوع الجاهل الى العالم {تعلم الجاهل احكامه من العالم}: نحل/۴۳ و انبياء/۷ (فاسالوا...)
- قاعده غارم بودن زعيم {كفالت}: يوسف/۷۲ (انا به زعيم...، قلم/۴۰) (بذلك زعيم...)
- قاعده صحت {حمل فعل المسلم على الصحه}: حجرات/۱۲ (واجتنبوا...)
- قاعده عدم تذكيه {الاصل عند الشك في اللحوم...}: مائده/۳ (الا ما ذكيتم...)
- قاعده فحوى {تعدي الحكم من الضعيف الى القوي}: اسراء/۲۳ (ولا تقل لهما اف...، فمن يعمل مثقال ذره خيراً يره...)
- قاعده قرعه {الاقتراع لتعيين المطلوب}: آل عمران/۴۴ (اقلامهم...، صافات/۱۴۱) (فساهم...)
- قاعده لا ضرر {نفي الحكم الضروري في الشريعة}: بقره/۲۳۳ (لا تضار...، و ۲۸۲) (لا يضر...، طلاق/۶) (لا تضاروهن...)
- قاعده المجالس بالامانه {حفظ اسرار المجالس}: نساء/۵۸ (ان تودوا...)
- قاعده الملازمه بين العقل و النقل {كل ما حكم به الشرع}: نساء/۵۹ (اطيعوا الله...)
- قاعده نفي سبيل {نفي سلطه الكافر على المسلم}: نساء/۱۴۱ (على المؤمنين سبيلاً...)
- قاعده نفي عسر و حرج {نفي الحكم الموجب للعسر و الحرج}: بقره/۱۸۵ (يريد الله بكم اليسر...، و ۲۸۶) (لا يكلف الله...، مائده/۶) (من حرج...، حج/۷۸) (من حرج...)
- قاعده يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب: نساء/۲۳ (من الرضاعه...)
- تذکر: مهم ترين آيات الاصول و آيات القواعد در کلاس بررسی شود و بقيه برای تحقيق به دانش پڑوهان و اگذار شود.

منابع پیشنهادی:

- اصلی:

- الوصول الى آيات الاصول
- كفاية الاصول: آخوند خراساني

- فرعی:

- القواعد الفقهية: مظفر
- الاصول العامة للفقه المقارن؛ محمد تقي حكيم
- القواعد الفقهية؛ بجنوردی

ادیان در قرآن

تعداد واحد: ۱

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: شناخت ادیان از منظر قرآن و بررسی ویژگی‌ها و قوانین مربوط به آن‌ها.

سرفصل دروس:

- دین حنیف

- مفهوم عام و خاص حنیف [ملة ابراهیم (بقره/۱۳۵، روم/۳۰، انعام/۱۶۱، نساء/۱۲۵، آل عمران/۹۵ و ۹۶ و ...)]
- سنن ابراهیمی در قرآن (حج و ...)

- دین یهود

- تاریخچه بنی اسرائیل
- تورات
- کتب عهد عتیق (زبور و ...)
- انحرافات یهود

- دین مسیحیت

- تاریخچه تولد حضرت عیسی (علیه السلام)
- توحید و تثلیث
- انجیل
- صائبین (بقره/۶۲، مائده/۶۹، حج/۱۷)

- اسلام

- زرتشتی‌گری [مجنوس (حج/۱۷)]
- آیین‌های بت‌پرستی و شرک‌آمیز (لکم دینک ولی دین (سوره کافرون))
- تذکر: آیات مشترک و خاص هر یک از ادیان و آیین‌ها تقسیم‌بندی شده و مورد بررسی قرار گیرد

منابع پیشنهادی:

- الرحلة المدرسية؛ بلاغی
- ادیان زنده جهان؛ توفیقی
- ادیان بزرگ؛ جان هابس
- البشارات و المقارنات؛ صادقی
- انیس اعلام فی نصرة الاسلام؛ فخر الاسلام
- طهارة اهل کتاب و مشرکین در فقه اسلامی؛ زمانی
- تفاسیر قرآن فریقین (المیزان، آلاء الرحمن، تفسیر کبیر و ...)

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و آموزش عالی

بسم الله

تاریخ ۱۳۷۲/۱۱/۲۵

شماره ۱۱۲/۲۶۶۲

دستورالعمل اجرایی موضوع کاهش سقف واحدهای درسی
دوره‌های کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد
مصوب جلسه ۲۹۲ شورای عالی برنامه ریزی مورخ ۱۳۷۲/۱۱/۲۲

- ۱- گروه‌های برنامه ریزی موظفند حداکثر ظرف مدت ۶ ماه برنامه‌های مصوب مربوط به خود را بازنگری کرده و سقف واحدها را تا حد مجاز کاهش دهند.
- ۲- برنامه‌های اصلاح شده از تاریخ ابلاغ، برای دانشجویانی که از این تاریخ به بعد وارد دانشگاه می‌شوند لازم الاجرا است.
- ۳- دانشجویان شاغل به تحصیل می‌توانند براساس سقف تعیین شده در برنامه جدید، به تشخیص گروه آموزشی خود، سه ذی ربط و بارعایت شرایط زیر فارغ التحصیل شوند:
  - ۲-۱: واحدهای درسی الزامی دوره را اعم از عمومی، پایه، اصلی و تخصصی تا سقف مجاز در برنامه جدید، گذرانده باشند.
  - ۲-۲: برای رشته‌هایی که هنوز برنامه جدید آنها ابلاغ نشده است، سقف واحدها در دوره کارشناسی برای رشته‌های فنی و مهندسی ۱۴۰ واحد و برای سایر رشته‌ها ۱۲۵ واحد و برای دوره کارشناسی ارشد ۲۲ واحد است.
  - ۲-۳: آن دسته از دانشجویانی که در جدول بند ۲-۱ قرار نمی‌گیرند یعنی تعداد واحدهای گذرانده شده آنها کمتر از حد مجاز است، می‌توانند از نیمسال تحصیلی بعد کمبود واحدهای درسی خود را تا سقف تعیین شده برابر برنامه جدید بگذرانند، در این صورت:
    - الف: کلیه واحدهای گذرانده شده قبلی دانشجوی، حتی اگر در برنامه جدید حذف شده باشند، پذیرفته می‌شود.
    - ب: در سبب‌های جدید با تعداد واحد کمتر یا بیشتر عرضه شده‌اند و دانشجویان در سبب‌ها را قبلاً گذرانده است، براساس همان تعداد واحد گذرانده شده از وی پذیرفته می‌شود و نیازی به گذراندن واحدهای اضافی برای آن دروس را ندارد.
    - ج: گذراندن در سبب‌های از برنامه قدیم که در برنامه جدید حذف شده است، برای دانشجویانی که آن دروس را نگذرانده‌اند الزامی نیست.
    - د: برای فراغت از تحصیل در دوره‌های کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ناپیوسته و کارشناسی ارشد پیوسته گذراندن کلیه دروس عمومی (مصوب جلسه ۲۸۲ مورخ ۱۳۷۲/۶/۲۰ شورای عالی برنامه ریزی) الزامی است.

مصوب جلسه ۲۹۲ شورای عالی برنامه ریزی، مورخ ۱۳۷۲/۱۱/۲۲ در مورد دستورالعمل اجرایی کاهش سقف واحدهای درسی دوره‌های کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد صحیح است جهت اجرا ابلاغ شود.

دکتر سید محمد رضا چاشمی کلپایگانی

وزیر فرهنگ و آموزش عالی

رونوشت: معاونت محترم وزارت فرهنگ و آموزش عالی و

معاونت محترم آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و

رئیس محترم دانشگاه آزاد اسلامی

خواهشمند است دستور فرمائید به واحدهای مجری ابلاغ نمائید.

سید محمد کاظم نائینی

رئیس هیأت مدیره شورای عالی برنامه ریزی

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه فرهنگ و آموزش عالی

بیت عالی

تاریخ ۱۳۷۲/۱۱/۲۲

شماره ۲۲/۲۶۴۹

پیوست

حداقل و حداکثر واحدهای درسی در مقاطع مختلف آموزش عالی
(مصوبات جلسات ۲۹۱ و ۲۹۲ مورخ ۱۳۷۲/۱۰/۲۵ و ۱۳۷۲/۱۱/۹)

شورای عالی برنامه ریزی

شورای عالی برنامه ریزی به پیشنهاد گروههای برنامه ریزی و براساس بازنگری روی برنامههای آموزشی، حذف، دروس ناموفق و واحدهای غیر ضرور و ادغام شاخهها در بعضی از رشتههای تحصیلی، حداقل و حداکثر واحدهای درسی مقاطع مختلف آموزش عالی را به شرح زیر تصویب کرد این مصوبات از تاریخ تصویب قابل اجرا است و به موجب آن مصوبات قبلی لغو میگردند.

۱- دورههای کارشناسی حداقل ۶۷ و حداکثر ۷۲ واحد
۲- دورههای کارشناسی حداقل ۱۳۰ واحد و حداکثر ۱۳۵ واحد (برای رشتههای مختلف فنی و مهندسی حداکثر ۱۴۰ واحد)

۳- دورههای کارشناسی ناپیوسته حداقل ۶۵ و حداکثر ۷۰ واحد

۴- دورههای کارشناسی ارشد ناپیوسته حداقل ۲۸ و حداکثر ۳۲ واحد (که از این تعداد ۴ تا ۱۰ واحد اختصاف به پایان نامه دارد).

۵- دورههای کارشناسی ارشد پیوسته حداقل ۱۷۲ و حداکثر ۱۸۲ واحد

۶- دورههای دکتری Ph. D. حداقل ۴۲ و حداکثر ۵۰ واحد (که از این تعداد ۱۶ تا ۲۰ واحد میتواند اختصاص به رساله داشته باشد.
در اینصورت:

الف: گروههای برنامه ریزی موظف اند کلیه برنامههای مصوب رشتههای مربوط به خود را بررسی کرده و با حذف واحدهای غیر ضرور، سقف واحدها را در مقاطع مختلف تحصیلی به سطح تعیین شده فوق کاهش دهند.

ب: این تقلیل واحدها و برنامههای جدید برای دانشجویان ورودی سالهای تحصیلی ۱۳۷۲-۷۳ و بعد از آن قابل اجرا است.

ج: دانشجویان ورودی قبل از ۱۳۷۲ نیز میتوانند وضعیت تحصیلی خود را با برنامه جدید تطبیق دهند، در اینصورت تطبیق واحدها و دروس با برنامههای جدید حسب مورد برعهده شورای آموزشی گروه یا کمیته تحمیلات تکمیلی مؤسسه ذیربط است.

رای صادره در جلسات ۲۹۱ و ۲۹۲ شورای عالی برنامه ریزی در خصوص تقلیل واحدهای درسی در مقاطع مختلف تحصیلی صحیح است به برجاء اجرا گذارده شود.

دکتر سید محمد رضا هاشمی گلپایگانی

وزیر فرهنگ و آموزش عالی

رونوشت: معاونت محترم آموزشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی
معاونت محترم وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
و رئیس محترم دانشگاه آزاد اسلامی
خواهشمنداست به واحدهای مجری ابلاغ فرمائید.

سید محمد کاظم نائینی

مدیر شورای عالی برنامه ریزی

۲۱۹